

Port del Comte-Vall de Lord

COMARQUES:	Alt Urgell, Berguedà i Solsonès.	
SUPERFÍCIE:	19.758 ha.	
MUNICIPIS:	La unitat inclou, totalment o parcialment, els següents municipis: Capolat, Castellar del Riu, Cercs, Fígols, Gósol, Guixers, Josa i Tuixén, la Coma i la Pedra, la Vansa i Fórnoles, l'Espunyola, Lladurs, Montmajor, Navès, Odèn, Saldes i Sant Llorenç de Morunys.	
PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL:	Aquesta unitat compren gran part del paisatge d'atenció especial dels «Mosaics agroforestals del Berguedà i el Solsonès».	

Figura 18.1 Montserrat des del coll de Jou.

Trets distintius

- Unitat amb marcat caràcter muntanyós: existència de grans plegaments, anticlinals seccionats, parets verticals i tarteres.
- La unitat es troba articulada per una de les poques valls transversals del Prepirineu.
- El riu Cardener hi té gran importància, ja que neix a les fonts del Cardener, travessa la unitat i s'embassa al pantà de Llosa del Cavall.
- Sant Llorenç de Morunys és la població de més importància; la resta de poblacions tenen un marcat caràcter disseminat.
- Força habitatge residencial disseminat lligat a l'oci de la neu a causa de l'estació d'esquí del Port del Comte.

- Existència de denses formacions boscoses i de pastures naturals.
- Cromàticament destaca el color verd dels pins amb el blanc de la roca calcària.
- Tradició tèxtil i industrial medieval a Sant Llorenç de Morunys.
- El santuari de la Mare de Déu de Lord és un punt de gran vàlua religiosa i un bon mirador.
- El pantà de Llosa del Cavall és una fita visual destacada.

Figura 18.2 Sant Llorenç de Morunys i l'embassament de la Llosa del Cavall, al riu Cardener.

Figura 18.3 El coll de Jou.

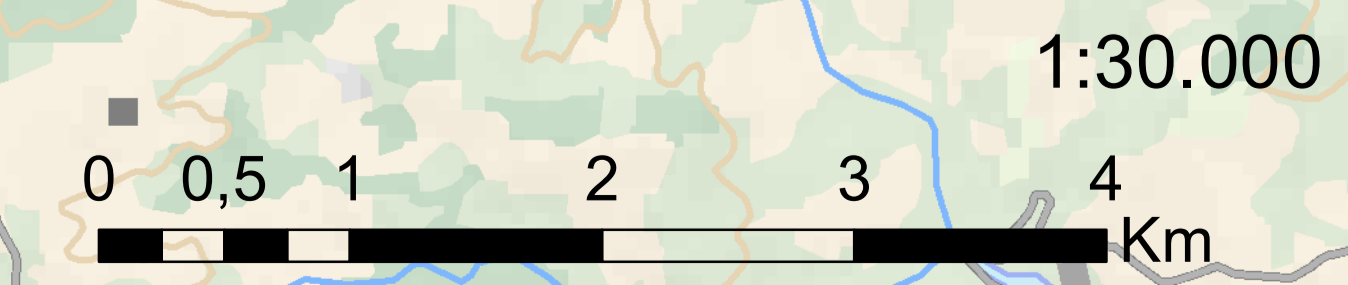

Figura 18.4 Bosc nevad a les immediacions de l'estació d'esquí de Port del Comte.

Figura 18.5 La serra Llarga i la Mola de Lord doten de fort caràcter muntanyenc les proximitats de Sant Llorenç de Morunys.

Elements naturals que constitueixen el paisatge

El paisatge del Port del Comte- Vall de Lord està format per un conjunt de valls i serres corresponents a la capçalera del Cardener (el Cardener, l'Aigua d'Ora i l'Aigua de Valls) instal·lada al Prepirineu solsoní i berguedà. La part central de la unitat és accidentada per les serres de Busa i de Bastets, al peu de la qual s'instal·la el nucli de Sant Llorenç de Morunys.

Morfològicament es tracta d'una gran vall central envoltada de muntanyes de diferents formes, alçades i morfologies. Al nord limiten la unitat les serres prepirinenques del Port del Comte o muntanya de la Bòfia, amb 2378 m (els Quatre Batlles) la màxima elevació de la unitat i partió amb la conca del Segre. Constitueix un dels massissos més extensos del Prepirineu i no presenta la típica alineació E-W d'aquesta serralada ni cap carena culminant prou clara, amb cims suaus i extenses àrees gairebé planes, desenvolupant-s'hi un carst de certa importància. Continua vers llevant la serra del Verd (Cap del Verd, 2288 m), unida a l'anterior pel coll del Port o del Comte (1694 m) i el sector de ponent de la serra d'Ensija (Gallina Pelada, 2320 m), separada d'aquesta per la profunda vall del riu d'Aigua de Valls. Per l'est tanca la unitat la serra dels Rasos de Peguera (el Pedró, 2067 m, fora de la unitat), partió amb la vall del Llobregat. Al sud les alçades decreixen, tot i que entre el Cardener i l'Aigua d'Ora hi un petit però abrupte sistema muntanyós integrat per les serres de Busa (el Cogul, 1526 m) i de Bastets (la Viuda, 1279 m), que formen alineació orogràfica amb la mola de Lord i la serra de Tossals (Tossals, 1525 m), situades a la zona de contacte entre la Depressió Central Catalana i el Prepirineu oriental meridional. Completa la unitat la superfície gairebé tabular del Pla de Busa, al vessant meridional de la serra del mateix nom,

Figura 18.6 Les crestes calcàries són presents al coll del Port.

continuant a ponent de la presa de la Llosa del Cavall amb les serres menors d'Alta i Llarga, que enllacen amb el Port del Comte mitjançant la serra de Querol i el coll de Jou.

Geològicament, les serres prepirinenques del nord pertanyen al domini dels materials calcaris del Cretaci, fortament plegats durant l'orogènia alpina, amb profusió de canals estrets i tortuosos, orientats arreu i constituïts per faixes margoses, triàsiques aprofitades d'antuvi per l'agricultura, i que assenyalen alguns contactes entre unitats tectòniques de complexa estructura. Els variants materials calcaris i conglomeràtics que integren aquest complicat conjunt orogràfic afloren en superfície en espectaculars cingles als vessants meridionals, mentre que el vessant septentrional presenta relleus menys abruptes.

Al sud, les característiques del muntanyam canvien radicalment entrant en el domini dels materials terciaris dipositats en el fons de la conca del mar que ocupava la Depressió Central Catalana. En primer lloc apareixen els materials detrítics més grollers, les pudingues, que a causa de la seva superior resistència a l'erosió formen una faixa elevada de més de mil metres, materials que foren dipositats pels cursos i violents rius que drenaven la contrada durant l'Oligocè a l'antiga línia de costa, ocupant una franja contínua des del coll de Comiols (Montsec) fins a la propera de la Quar. Per l'erosió selectiva les pudingues han restat, constituint els relleus montserratins de les serres de Busa i Bastets.

Entremig d'aquest cercle de muntanyes els relleus interiors alternen les margues i les calcàries amb el pinyolenc o pudingues montserratines formant esfondraments i erosions en els terrenys més tous (margues i guixos) i fortes elevacions sobre calcàries i altres elements durs amb el pinyolenc, cas de la mola de Lord, d'altres i verticals parets conglomeràtiques, que dona nom a la unitat, orientant

Figura 18.7 L'embassament de la Llosa del Cavall represa les aigües del Cardener. Sant Llorenç de Morunys.

les aigües cap el Cardener o cap a l'Aigua d'Ora.

La xarxa hidrogràfica del Cardener amb els seus principals afluents l'Aigua de Valls i l'Aigua d'Ora ha actuat selectivament sobre els materials, encaixant-se en alguns indrets per imposició formant espectaculars congostos com el Cardener a la Llosa del Cavall, on s'hi construí l'embassament del mateix nom, o l'Aigua d'Ora a Sant Pere de Graudescales o seguint les capes del terreny formant petites conques d'erosió (Sant Llorenç de Morunys).

Tradicionalment la unitat se sol considerar dividida per la mola de Lord (de direcció WNW-ESE, entre Sant Llorenç i la Mola) en Sobreroques (la Coma i la Pedra i Sant Llorenç de Morunys) i Sotsroques, (Guixers i Navès).

El clima del Port del Comte- Vall de Lord és mediterrani prepirinenc, temperat humit amb estius càlids i subalpins de tendència seca i continental per sobre dels 1600/1700 m. La variació altimètrica de la unitat comporta una important diferència de temperatures entre Sant Llorenç de Morunys (mitjana de 10,4°C) i els cims culminants, que mostren mitjanes negatives els mesos de desembre i gener. Les temperatures màximes són en conjunt força elevades si considerem l'altitud ja que mostren una mitjana entorn els 20°C el mes d'agost. Amb tot, és molt important l'oscil·lació tèrmica anual que depassa els 20°C. Les precipitacions són elevades i oscil·len entre els 880 mm anuals de la Corriu (Guixers) i Sant Llorenç de Morunys i els prop de 1400 mm de la serra del Verd i Port del Comte, amb una forta incidència en el període estival, que no es mostra eixut a cap indret de la unitat, i un mínim de desembre i gener, en que les precipitacions es presenten en forma de neu (uns 30 dies a l'any) a cotes elevades, persistint alguns mesos.

Figura 18.8 Els prats veuen amenaçat el seu futur pel creixement del bosc. Montcalb, Guixers.

El Port del Comte- Vall de Lord és un dels millors indrets on observar la vegetació representativa del Prepirineu català. Aquí s'uneixen, en un àmbit geogràfic ben definit, les influències del Prepirineu humit de llevant i les del Prepirineu eixut de ponent, irradiacions d'alta muntanya per la banda de la serra del Verd i avenços de muntanya mitjana per la banda sud de la unitat. El conjunt ofereix una gran diversitat i vitalitat vegetal, on els boscos prenen un protagonisme innegable. El cromatisme sempre verd de les coníferes es troba esquitxat per petites clapes de rouredes, per prats i pastures, fet que confereix una diversitat de colors, textures i volums força interessant.

A les cotes inferiors la vegetació dominant és la roureda. Majoritàriament domina la roureda de roure martinenc amb boix (*Buxo sempervirentis-Quercetum humilis*), amb un sotabosc de boix (*Buxus sempervirens*), tortellatge (*Viburnum lantana*) i coronil·la (*Coronilla emerus*). En exposicions assolellades i eixutes, o sobre sòls pedregosos, és possible trobar alzina (*Quercus ilex*) com, per exemple, al peu de la mola de Lord o a la capçalera del Clot de Vilamala, on les alzines creixen sobre conglomerats. La influència mediterrània es deixa sentir, sobretot, cap a la banda de ponent, on resulta fàcil trobar peus de roure de fulla petita (*Quercus faginea*) o, si més no, roures híbrids amb *Quercus humilis* i *Quercus faginea*. Cap a la serra de Busa és possible trobar carrascars amb boix (*Quercetum rotundifoliae buxucetosum*) que, en tot cas, creixen ufanosament gràcies a la humitat ambiental de la contrada. En aquest estatge, es troben peus de pinassa (*Pinus nigra*), en densitats molt variables segons la topografia, l'exposició i, evidentment, la influència antròpica. Entre el Prat d'Estagues i l'Hostal del Vent, i pel marge esquerre del pantà de la Llosa del Cavall, entre altres indrets, és possible trobar claps força extensos de pinassa. De manera esparsa i, sobretot en ubicacions ombrívols i frescals, també apareixen peus de pi roig (*Pinus sylvestris*), que es fan més abundants com més alçada es guanya. En un altre ordre de coses cal fer referència als petits agrupaments de faig (*Fagus sylvatica*) que apareixen en exposicions humides; es

Figura 18.9 Els boscos de pi dominen gran part del Port del Comte- Vall de Lord.

tracta de poblacions de poca extensió i gran valor biogeogràfic que se situen, per exemple, a les obagues de la serra d'Ensija, a les clotades de la serra de Bastets i en punts determinats de la serra de Busa.

A mida que augmenta l'alçada, per norma general per sobre dels 1300 metres, la vegetació més comuna és el bosc de pi roig (*Pinus sylvestris*), que en cotes baixes comparteix espai amb el roure (*Quercus pubescens* i *Quercus faginea*) i en cotes elevades amb el pi negre (*Pinus mugo ssp. uncinata*). Altres plantes freqüents són la boixerola (*Arctostaphylos uva-ursi*), la descàmpsia (*Deschampsia flexuosa*) i, de manera aïllada, el boix grèvol (*Ilex aquifolium*). Les associacions més comunes són les de pi roig amb molsa que es fan, per exemple, vora Coll de Jou i el Coll de Jouet, a la serra de Guixers, la de Pratformiu i la del Verd. A l'extrem nord-oriental de la unitat és possible trobar clapes de pineda de pi roig amb herba blava (*Polygalo calcareae-Pinetum sylvestris*), per bé que les millors representacions d'aquesta associació es troben a la serra del Cadí.

Per sobre dels 1600 metres d'alçada els boscos més habituals són els de pi negre (*Pinus mugo ssp. uncinata*), que en cotes baixes es troben acompanyats de pi roig (*Pinus sylvestris*) i, de manera esparsa, de peus de moixeres de guilla (*Sorbus aucuparia*). Entre les plantes més habituals al sotabosc es troba el ginebró (*Juniperus communis*) i el neret (*Rhododendron ferrugineum*). De boscos de pi negre se'n fan cap a Port del Comte, a la serra de Querol i entre la Roca del Migdia i el Cap del Verd, en terme de la Coma i la Pedra. Per sobre del bosc de pi negre les comunitats vegetals es redueixen a prats de plantes herbàcies, ben adaptades als rigors climàtics. En aquests indrets creixen els prats de festuques, la carlina (*Carlina acanthifolia*) i la genciana (*Gentiana sp.*), entre altres espècies.

La fauna de la contrada és ben interessant, ja que reuneix els animals propis de l'estatge superior i mig de la muntanya catalana. Entre els ungulats destaca l'isard (*Rupicapra rupicapra*) que, tot i no posseir grans poblacions, és fàcil de veure en els prats supraforestals i en el límit del bosc. Una espècie més comuna, però no per això més fàcil d'observar, és el cabirol (*Capreolus capreolus*), que gaudeix de bones poblacions en els boscos de la unitat. Entre els mesomamífers cal citar el senglar (*Sus scrofa*), la guineu (*Vulpes vulpes*), el gat salvatge (*Felis sylvestris*), la fagina (*Martes foina*), la marta (*Martes martes*), que troba aquí el límit meridional de distribució a Catalunya i, al Port del Comte, l'ermini (*Mustela erminea*). A la unitat es poden trobar els tres voltors més habituals a Catalunya: el vultur comú (*Gyps fulvus*), l'aufrany (*Neophron percnopterus*) i el trençalòs (*Gypaetus barbatus*), que no nia a la unitat però que sí la campeja en cerca d'aliment. Al pantà de la Llosa del Cavall hi ha nombrosos peixos, en part alliberats amb motius cinegètics, com és el cas del peix gat (*Ictalurus melas*) o el peixet vermell (*Carassius auratus*). A la conca alta del Cardener es troben poblacions de truita (*Salmo trutta*), madrilla (*Chondrostoma toxostoma miegii*), barb de cua vermella (*Barbus haasi*) i la bagra

(*Squalius cephalus*), entre altres.

Els valors naturals de la contrada es troben reconeguts per la xarxa PEIN, que delimita els espais de la Serra del Verd, les Serres de Busa-Bastets-Lord i un petit sector de la serra de Querol.

Evolució històrica del paisatge

Cal situar-nos al Neolític per trobar les primeres evidències de població, uns primitius agricultors s'instal·laren a l'Espluga Negra de Castellort (Guixers), a l'Escletxa (Castellar del Riu) i al serrat de les Tombes (Capolat). Es tracta de tres emplaçaments situats a la meitat meridional de la unitat i prou distants per suposar una alteració prou important en el paisatge natural. A tot estirar, una petita extensió de conreu envoltava uns poblats amb una població molt mins.

A l'edat del Bronze corresponen els jaciments de l'Espluga Negra de Castellort; la cova dels Frares a Castellar del Riu; la cova de les Esglesietes a Navès i la cova de Rocaterçana a Capolat. Del Ferro, habitat per tribus iberes, s'han localitzat la Casa Sant Feliu (Guixers) i l'assentament de Casanova (habitat des del Bronze) a Navès. Aquests jaciments també s'ubicaren al sector meridional de la unitat, defugint les altes cotes, amb efectius també molt reduïts i sense capacitat de modificar substancialment el paisatge. Castellort (Guixers) mostrà l'àrea amb màxima antropització al ser hàbitat continuat, els conreus d'artiga deixarien petjada als llocs més escaients per l'agricultura.

El pas dels romans tan sols és testificat pel jaciment de la Espluga Negra de Castellort, la seva presència a la unitat fou merament testimonial. Amb tot, hi ha historiadors que situen l'origen de Sant Llorenç del Munt en una vil·la romana. Tampoc resten vestigis dels visigots, continuadors de l'organització territorial romana, ni dels musulmans que més tard envairien la zona.

El Port del Comte- Vall de Lord representava un lloc històricament estratègic al davallar-hi els camins de la Seu d'Urgell a Cardona, fet que per alguns autors els atorgaria una certa unitat social ja en èpoques preromanes. El cert és que les valls foren organitzades abans del 839, arran de la conquesta cristiana, però entre el 840 i el 870 pareix que existí un cert abandó i retrocés de poblament, fet que impulsà Guifré el Pelós a ocupar de nou la contrada, refent velles parròquies i creant-ne de noves (Castellort, Terres i la Selva), organitzant la repoblació de la Vall de Lord sobre el Cardoner i l'Aigua d'Ora, arribant fins al Port del Comte i les serres del Verd, Ensija i Peguera, concedint un règim de franquesses per reforçar el poblament, recolzat el segle X amb els monestirs de Sant Llorenç de Morunys a la vall de Lord Sobirà, i de Sant Pere de Graudescales a la vall de Lord Jussà. El 922 aparegué documentat Campllong, el 962 Sant Serní i el castell de la Pedra i el 992 ja existia un santuari de la Mare de Déu de Lord. Del mateix segle era probablement l'antic castell de Capolat, que donà origen al poble.

Sant Llorenç de Morunys tingué els orígens en la citada comunitat de clergues erigida a finals del segle IX. Al segle X pertanyen Santa Magdalena del Collell i el castell de Sisquer (BCIN) a Guixers i Santa Coloma de can Cabra a Castellar del Riu. Abans del canvi de mil·lenni la contrada estava repoblada, especialment l'entorn de Sant Llorenç de Morunys-Vilamantells, zona més plana, baixa i apte per als conreus. Els boscos degueren desaparèixer de l'indret alhora que s'establí un mode de vida rural basat en un poblament disseminat per la vall. La rompuda més important i intensiva es degué produir al voltant del monestir de Sant Llorenç. També degueren tenir importància els conreus als sectors de Sisquer-Montcalb-Llinars, Castelltort i voltants del monestir de Graudescales. A la resta dominà el bosc fins els 1600-1800 m.

Figura 18.10 Sant Esteve de Sisquer, esmentada el 839, propera a les ruïnes del castell de Sisquer (XIII).

Amb la febre constructiva del segle XI la repoblació del territori arribà al punt àlgid. El romànic fou l'estil arquitectònic de l'època i les Vall de Lord en són exemple: Santa Magdalena de Traginers i Sant Lleir (la Coma i la Pedra); Sant Climent de Castelltort; Santa Maria de Vall, Sant Pere de Montcalb, Sant Martí de la Corriu, Sant Sadurní del Grau, Sant Pere de Sisquer, el castell de Tort (Guixers); Sant Cristòfol de Busa (Navès); Sant Llorenç de Morunys (BCIN)... El segle XII tot i que el territori ja estava organitzat, l'empenta constructora encara tenia força: Sant Andreu del Pujol del Recó, Sant Sadurní de la Pedra (la Coma i la Pedra); Sant Pere de Graudescales (BCIN, Navès); el castell de Terça, Sant Llorenç dels Porxos, Santa Eulàlia de Bonner, el castell de Fraumir (Gósol). Al segle XIII la població s'estabilitzà aixecant-se la torre de la Corriu (BCIN, Guixers). El 1297 a Sant Llorenç de Morunys s'havia erigit una vila franca, esdevenint el centre de poblament més

important de les Vall de Lord, on successius privilegis atragueren nous habitants a recer del monestir, que prosperà amb l'existència de la vila i del camí de la Seu d'Urgell a Cardona. També el monestir de Sant Pere de Graudescales es convertí en centre d'un extens deganat religiós, que el 1312 tenia més d'un centenar d'esglésies, repartides per terres de Solsona i Cardona.

De la dispersió del romànic per les Vall de Lord es dedueix l'esforç dels llogarrencs per explotar un paisatge sovint dur i esquerp

topogràficament i climàticament. Sols en restaran excloses les cotes més altes, tot i que també foren utilitzades estacionalment pels ramats. En aquests segles és produí el major avanç agrari de la història de les Vall de Lord i els boscos mostraren el major retrocés a les mans d'una població fortament disseminada pel territori, conferint un paisatge rural especialment a les parts baixes de les valls. A partir del segle XIV Sant Llorenç de Morunys serà coneguda també per la seva indústria de draps de llana, anomenats «piteus», origen de l'antic nom de Sant Llorenç dels Piteus. Aquests primers teixidors foren menestrals

Figura 18.11 Llogaret de Bonner (Gósol), totalment abandonat amb l'església romànica de Santa Eulàlia de Bonner.

provinents, a finals del s XIII, de la regió francesa de Poiteu. El 1380, un segle després de la seva fundació, Sant Llorenç de Morunys presentava uns 110 habitants, la Coma i la Pedra uns 200 (95 del terme del Castell de Pedra), Guixers disposava d'uns 125, Campllong 120 i Capolat uns 180, cens que incorporava el fort descens motivat per la Pesta Negra, els impostos i les guerres, que reduí també el nombre de nuclis de població. És de suposar que abans de les epidèmies el nombre d'habitants era força superior als 756 del cens de 1380.

La pressió sobre el territori començà amb els màxims històrics a principis de segle però reculà a les darreries del mateix. La població continuà essent bàsicament dispersa, tot i el nucli incipient de Sant Llorenç de Morunys, donant lloc a un paisatge en mosaic amb camps de conreu aïllats pel bosc i zones de pastura per alimentar una ramaderia ovina emprada per mantenir la producció de piteus. Possiblement aquesta ramaderia motiva un descens del «*timberland*» dels boscos. A finals de segle es treballà poc la terra per manca de població i algunes cases quedaren desertes durant molts anys. Als segles XV i XVI la població minvà a la Coma i la Pedra i Capolat fins a perdre prop d'un 20% d'efectius, però es veurà compensada pels guanys de Guixers i Sant Llorenç de Morunys, que multiplicaren quasi per quatre la població. Es produí una dualitat de tendències; el sector central de les Vall de Lord, de menor altitud, guanyaren pes demogràfic front al sector perifèric, més elevat, que veié com la seva població decreixia, produint-se certa concentració entorn Sant Llorenç de Morunys, que ja es trobava emmurallada a principis del XV. Els pagesos de la contrada també emigraren a Solsona o a Cardona, on funcionaven tallers menestrals. Al segle XV es desenvoluparen força els molins per a diversos treballs.

Amb el XVII començà un creixement que continuà al XVIII. Es desvetllà l'activitat constructora, tant de temples com de cases, les activitats menestrals es veieren impulsades i els piteus encara es desenvolupaven amb força. Prop de la Pedra s'ubicà la farga de la Gafa, aprofitant un salt d'aigua, que encara a finals del XVIII es nodria del mineral de ferro i bosc del Port del Comte. Més tard fou transformada en la primera fàbrica tèxtil de Lleida, i més recentment en central elèctrica. A Sant Llorenç de Morunys la pressió demogràfica obligà a depassar les muralles, foren restaurades o construïdes nous masos (Puig i Trasserra a Capolat) que conreaven el mestall i la xeixa; llegums de fesols, guixes, pèsols, cigrons, olives, patates (introduïdes a principis del XVIII).

Aquesta bonança econòmica durà el 1860 al màxim històric d'habitants al Port del Comte- Vall de Lord: 3572 efectius. A Sant Llorenç de Morunys sorgiren els ravals de la Canal i el Puig per enquistar aquests creixements. Amb tot també es van passar moments d'incertesa amb les guerres del francès i dels carlins, el 1823 Sant Llorenç de Morunys quedà arrasat, el 1835 fou cremat el santuari de Lord. És el moment de la màxima expansió dels conreus i regressió dels boscos. Als

conreus dominaven els cereals i farratges, aquests destinats a l'important ramaderia de la contrada, donant cromatisme estacional a la uniformitat del conjunt. També era important l'extensió de la vinya conreada als llocs menys productius, amb una important producció d'esperit de vi, i també existiren alguns horts. El paisatge rural dominava les parts menys elevades de la unitat amb un principi de paisatge urbà a Sant Llorenç de Morunys, per sobre d'aquests s'alçaven els boscos que donaven feina a serradores, més amunt hi havia els prats, aprofitats pels ramats principalment ovins, que també procedeixen d'altres indrets. A l'hivern, les ovelles autòctones són dutes a terres baixes, seguint una tradició que perviu des de l'edat mitjana, quan els ramats de Santes Creus i de Poblet pujaven a pasturar a les Vall de Lord, existint una important xarxa de carrerades.

Des d'aleshores la població anà minvant regularment. La segona meitat del segle XIX conegué una forta crisi amb la caiguda de la manufactura tèxtil tradicional i les deficients comunicacions, les mines de carbó del coll Oreller (Castellar del Riu) no compliren expectatives (s'arribà a construir una petita línia de ferrocarril) tot això tingué una forta repercussió en el poblament, que conegué una forta davallada a finals de segle, una posterior estancació a la primera meitat del segle XX i una nova davallada a partir de la dècada dels 70. En aquest període es va produir una forta recuperació dels paisatges naturals, amb l'abandó de moltes masies disseminades i conreus no rendibles, alguns dels quals es reconvertiren a la producció de farratges pel bestiar estabulat en granges, a vegades fortament impactants degut als materials de construcció emprats.

Figura 18.12 Instal·lacions hoteleres a l'estació d'esquí del Port del Comte.

Al finals del segle XX s'aconseguí aturar la tendència negativa en base a l'activitat turística, tant d'estiu com d'hivern (estació d'esquí del Port del Comte). La funció residencial turística és important i ha potenciat la construcció de nous habitatges, xalets i apartaments, així com la urbanització d'indrets propers a l'estació d'esquí, que se sumen a l'impacte originat per la instal·lació d'aquestes pistes. La indústria és feble i la més important és situada a Castelltort, dedicada a l'explotació dels jaciments de guix de la zona per produir plaques de guix-cartró, amb una forta incidència en el paisatge.

Paisatge actual i les seves dinàmiques

La unitat Port del Comte-Vall de Lord ve definida principalment per una gran vall transversal al Prepirineu envoltada de muntanyes, cobertes de vegetació i en zones amb la roca nua en parets verticals i tarteres. Cromàticament contrasta per la seva blancor enfront el verd dels boscos i prats puntejats per escasses pagesies disseminades. Destaca visualment, Sant Llorenç de Morunys com a població principal i el pantà de la Llosa del Cavall on s'embassa el riu Cardener que neix a la unitat i la travessa.

En aquest territori de muntanya la dominància dels elements naturals és ben palesa. Al nord els massissos muntanyosos són menys abruptes, al sud els conglomerats montserratins que alternen amb les margues formen espectaculars cingles molt visibles pel contrast cromàtic amb la vegetació. A l'interior la mola de Lord sobre el riu Cardener és un exemple de la persistència dels materials calcaris més durs sobre les zones de margues i guixos fàcilment excavades i erosionades. Un 2% de la superfície correspon a zones de roca nua sense vegetació. Les roques calcàries de la zona i la presència de l'aigua dona lloc a l'existència d'avencs, coves, dolines i bòfies. L'aigua ocupa un 0,39 % de la superfície.

El riu Cardener recull les aigües de les serres del Port del Comte i del Verd, de la Serra de les Comes, del Pedraforca i de la Serra d'Ensija. Les seves fonts estan situades als municipis de la Coma i la Pedra al nord-est de la unitat i regulada i embassada pel pantà de la Llosa del Cavall. Paral·lelament l'Aigua d'Ora i l'Aigua de Valls travessen també la unitat.

La neu blanqueja a l'hivern el Port del Comte visible des de molts punts de les Comarques Centrals i la seva permanència durant diversos mesos permet la pràctica de l'esquí.

La massa forestal és predominant, amb un 92 % d'ocupació de la unitat i llueix verdor gràcies a l'abundància d'aigua. Més de la meitat són boscos de pinedes secundàries de pinassa i pi roig i algun pi negre per sobre dels 1600 metres, un escàs 4% correspon a les rouredes seques de l'estatge montà de roure martinenc. A les solanes

els alzinars ocupen un 3% i la resta són matollars d'aromàtiques, boxedes i prats. Els prats supraforestals representen un 2,3% de la superfície i van tenir gran importància en la transhumància, quan els ramats d'ovelles pujaven a l'estiu per les carrerades des de Poblet o Santes Creus.

És interessant també la vegetació rupícola que colonitza els cingles i els bolets en els boscos de coníferes així com el contrast entre les espècies de caire més mediterrani com les aromàtiques dels vessants de les solanes amb les espècies més pirinenques de les obagues.

Els elements antròpics no són determinants a la zona però sí destacables precisament per la seva poca abundància. L'antropització comença com a totes les valls prepirinenques amb l'obertura d'espais en les boscúries. Aquests espais se situen fonamentalment a les solanes i en els replans ja que són aquests dos aspectes (pendents i insolació) els que determinen la conveniència de l'ocupació del terreny. S'observa una població disseminada en el territori, amb alternança de

campes de conreu, prats i boscos creant un paisatge en mosaic on s'alternen les pastures amb el bosc.

Els conreus són reduïts, i localitzats junt als petits i escassos nuclis de població. Les terres de cultiu de secà ocupen només un 2,17% i es destinen a cultius de cereals i farratges. Les activitats fonamentals han estat, durant segles, la ramaderia amb una agricultura associada i l'explotació forestal. Actualment es mantenen i és habitual veure bestiar boví a les pastures de la zona tot i que a causa de la disminució de la cabana ramadera, és força probable que els prats de pastura disminueixin i que el límit superior del bosc guanyi alçada. La producció agropecuària ha modelat el paisatge i, per diverses qüestions de caràcter econòmic i social, ara es troba en regressió. En aquest sentit, les activitats turístiques es plantegen com un complement i una alternativa a les feines de pagès.

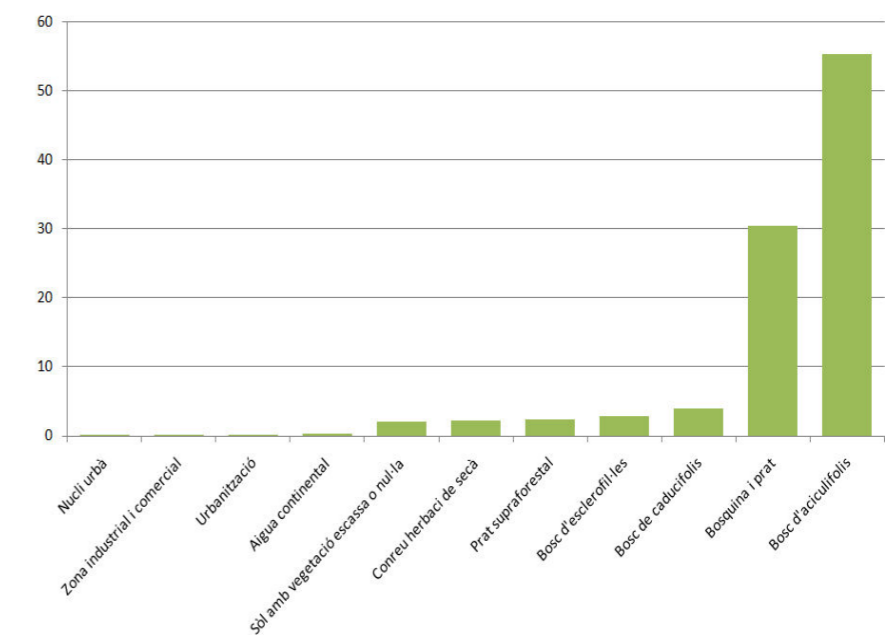
Donada l'abruptesa del territori, les comunicacions deficientes s'havien limitat a camins de ferradura deixant el territori força aïllat. Per això, la població s'instal·là en nuclis petits, propers a les explotacions. Actualment la única via de comunicació destacable es la LV-4241, té l'origen a Solsona, a la C-26 i acaba al límit de la província de Barcelona poc després d'haver travessat l'Aigua d'Ora, on continua amb el nom de BV-4241. Durant el segle XXI sembla que la població es manté i més aviat augmenta gràcies al turisme de neu i d'estiu i a les activitats extractives de guix de la fàbrica de Castelltort, tot i que, per la seva situació crea un impacte visual important. També, la fàbrica de Knauf, localitzada al municipi de Guixers suposa un fort impacte paisatgístic. A més de la seva visió directe des de molts punts de la unitat, l'expulsió de pols de guix resta qualitat al conjunt d'elements del paisatge.

A la unitat hi ha cinc nuclis de població, destaca Sant Llorenç de Morunys que presenta més habitants que la resta de municipis junts.

Sant Llorenç de Morunys, se situa a una vall que forma part la capçalera de l'embassament de la Llosa del Cavall. De caire medieval presenta planta pentagonal seguint les antigues muralles que encara es conserven parcialment amagades sota altres edificacions, amb els portals de la mateixa època com a únic accés al clos tancat. L'església de Sant Llorenç, amb el claustre, domina el conjunt a un extrem del mateix. Tret del perimetral, els carrers, tot i que curts, es mostren força rectilinis, amb cases teulades a dues aigües. Fora murs la ciutat

Figura 18.13 Carretera de Solsona a Sant Llorenç de Morunys poc després d'entrar a la unitat.

Gràfica 18.1 Usos del sòl. Font: elaboració pròpia a partir de la cartografia d'usos i cobertes dels sòl de l'ICGC.

mostra un creixement atomitzat pels voltants, amb certa densitat al sud i sud-est, vers el torrent de les Salines, on s'instal·len les escasses indústries del terme. La part ponentina, tot seguint la carretera al Coll de Jou, és ocupada per un ampli sector destinat a cases unifamiliars aïllades i amb teules de pissara, donant al conjunt un aspecte de poble d'alta muntanya innivada que no és propi del paisatge tradicional de Sant Llorenç de Morunys. En mig d'aquest sector, i encara dominant l'àrea, apareixen camps conreats a l'espera d'un canvi d'ús. Un creixement més feble es situa al voltant de la carretera a la Coma. Així, el paisatge urbà forma un contrast entre la vila antiga, l'exemple immediat, amb àrees força compactades, i la zona destinada als xalets unifamiliars, amb grans espais intersticials.

La Coma (la Coma i la Pedra), únic nucli d'entitat del municipi s'aixeca a la carretera de Sant Llorenç de Morunys a Tuixén, a la confluència del torrent dels Horts amb el Cardener. Les cases s'agrupen entorn de l'església de Sant Quirze i Santa Julita, a mig vessant entre la carretera i el Cardener amb un fort pendent que obliga als carrers a seguir les corbes de nivell del terreny. Algunes cases han sigut reconstruïdes com a segona residència i sobten les alçades de tres i quatre plantes a un indret tant petit. Els materials de construcció són variats, dominant en enlluïts i arrebossats pintats de blanc a les cases habitades tot l'any, mentre la pedra vista és emprada a les cases refetes destinades a segona residència. Els teulats són de teula a dues aigües i els carrers empedrats.

Els altres tres nuclis de població són Guixers, Castellar del Riu i Capolat el poblament és dispers. La superfície ocupada representa un 0,03%, mentre que les urbanitzacions que han crescut, especialment a la zona del Port del Comte per l'esquí, suposen ja una ocupació del 0,21%. La proliferació de segones residències a les afores de Sant Llorenç de Morunys, les ampliacions d'antics pobles i la rehabilitació de cases antigues dels nuclis, són una mostra del dinamisme d'aquest sector d'activitat.

Actualment, la dinàmica d'aquests elements semblen mantenir un equilibri entre les característiques tradicionals i les noves exigències que demana el turisme. El creixement urbanístic de les poblacions no sembla un problema, però no cal oblidar el gran consum de sòl que s'associa a aquesta pràctica i que han comportat l'establiment de zones residencials de baixa densitat.

Així doncs, cal remarcar la importància del creixent turisme del que gaudeix la unitat. Les dues fonts principals que l'afavoreixen i justifiquen són, per una banda el caràcter muntanyós del país i, per l'altra, la presència propera de l'estació d'esquí de Port del Comte. La proximitat d'aquesta estació d'esquí suposa una atracció turística de primer ordre (dins de la unitat). L'activitat turística d'hivern es veu reforçada per l'estiueig i altres activitats de lleure que permeten la desestacionalització del sector serveis i la pervivència de l'artesanat.

Figura 18.14 El guix de Guixers és manufacturat «in situ» donant lloc a una de les indústries més importants del Port del Comte-Valls de Lord.

Expressió artística del paisatge

L'espectacularitat domina el paisatge a la unitat de la Vall de Lord, per l'abruptesa del relleu, d'airesos espadats i denses masses de vegetació. La bellesa de paisatge impacta el visitant, així com la imatge de la vila de Sant Llorenç en un territori de poblament disseminat. En un text de les seves visions geogràfiques, *Sant Llorenç del Morunys com antiga vila industrial de muntanya* Pau Vila expressa clarament la realitat paisatgística de la unitat :

«Entre les abrupteses i les asprors del muntanyam laberíntic de la vall de Lord, el poblament ha hagut d'escampar-se per aprofitar les clapes, minses i rares, de terres conreables. Això explica el nombre relativament crescut de parròquies de l'esmentada vall que hom hi troba esmentades, l'any 839, en l'acta de consagració de la catedral d'Urgell; i així mateix explica, encara avui, la disseminació de cases pageses i de veïnat. Es tracta, doncs, d'una contrada amb un hàbitat típicament muntanyenc, on es vivia predominantment de l'explotació forestal i del bestiar, i en segon lloc, del treball de la terra.

En travessar per primera vegada aquest país escabrós, d'un ruralisme tan evident, hom resta sorprès quan de cop i volta, en la convergència d'engorjats i de canals fluvials enmig d'un rotlle de muntanyes imponents,

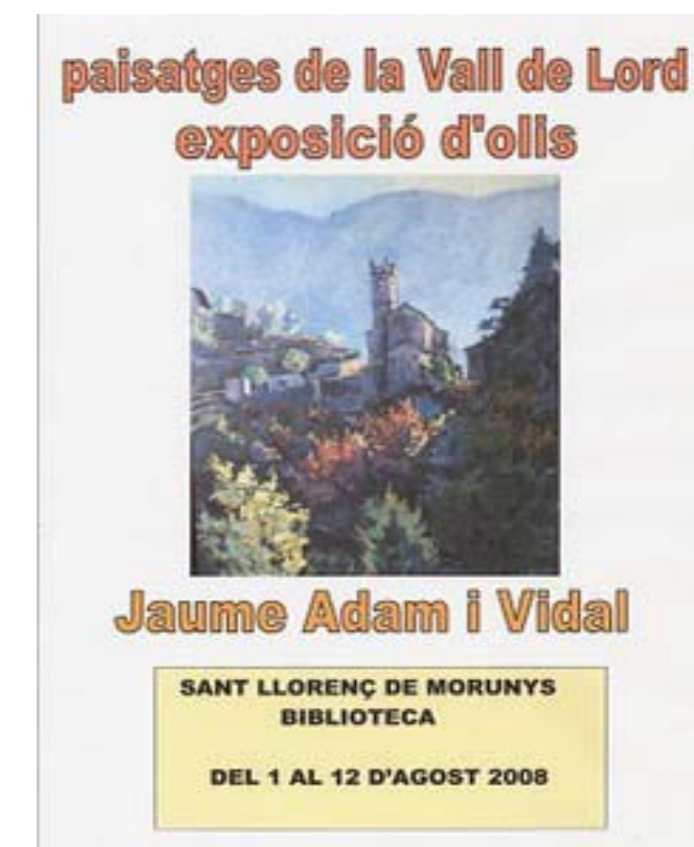

Figura 18.15 Cartell de l'exposició de Jaume Adam a Sant Llorenç de Morunys el 2008.

hi apareix, amb l'efecte d'una visió irreal, una vila amb cases de pisos, d'un cert urbanisme i amb reminiscències d'un nucli industrial: és la vila de Sant Llorenç.» (Vila, 1963).

La presència d'aigua en aquest territori muntanyós, és un element important en relació als valors estètics de la unitat, ja que els cursos fluvials baixen encaixats, entre les marcades formes del relleu, oferint indrets de gran bellesa. En un text, Josep Pin i Soler, lloa i descriu poèticament el curs del riu Cardener, fent esment als diversos moments dels seu recorregut, on evoca en part, el seu pas per la vall de Lord:

«Lo Cardener [...] s'enginya per a engegar rodes que accionen eines de tota grandària i força, dona feina i pa als treballadors urbans, fruita i fruits als qui conreen la terra, permetent-se encara el luxe que per aquí ens permetem tots: després de treballar, després d'activar energies, lo Cardener se fa més o menys floral, passant-se la fantasia d'embellir lo terror, escorrent-se enjogassat per entre tallades roques, saltant esbojarrat i feréstec d'un cingle o un gorg i més avall fent-se el sonso dintre enclotades basses, i després se fa el pagès dintre emparedats enjubs i cansat de saltar, treballar i córrer se torna idíl·lic com ho fou a sa naixença, allà dalt, prop de les muntanyes de gemma, i llisca frescal per entre joncs i vimeteres, satisfet d'haver viscut, murmurant sorollets tendres que volen dir: He nascut en paratge humil, he treballat sempre i ara me'n vaig reposat i content a perdre nom dintre les aigües de l'hereu Llobregat que em portarà, anant-hi ell també, a la grandesa que tots los rius ambicionem: a l'alt ofici d'ésser Oceà.» (Pin, 2002).

Figura 18.16 «Albada a la Vall de Lord» de Jaume Adam.

En el paisatge rural de la unitat, l'embolcall de muntanyes accentua la percepció de silenci i pau. El poeta Foix, inicia un ús dels seus innovadors poemes amb un paràgraf que conté una bella imatge des del cim sobre la Vall de Lord:

«Si sóc dalt els Morunys quan tot, masos i munts, i ocells són aurora, I miro la vall i la conca, tot és un mar d'escumes silencioses» (Foix, 1983).

Aquesta mateixa sensació de silenci i tranquil·litat, i alhora acolliment, és rimada en els primers versos d'una simpàtica auca sobre la història, costums i personatges de la vila de Sant Llorenç de Morunys:

«Al costat del Cardener,
 que passa tot gansoner,
 ... hi ha un racó de pau immens:
 la vila de Sant Llorenç.
 Si hi entreu per un portal
 de l'antic clos medieval,
 ... ni que sigueu foraster,
 tot ho sentireu proper.»
 (Vilamala, 2010)

Molts artistes han copsat la bellesa del paisatge de la unitat, que ofereix formes i coloracions estacionals de gran contrast i interès pictòric. Un exemple és Jaume Adam que ha fet diverses exposicions a la vila de Morunys, amb moltes obres fetes a les rodalies. Ell mateix explica com ha intentat captar el color blanc lluminós d'uns cirerers florits en un hort de Sant Llorenç, quan la primavera es mostra en tots els seus colors, o com ha intentat plasmar l'explosió de colors d'una sortida de sol a las muntanyes de la Vall de Lord.

Figura 18.17 Cirerers a la Vall de Lord de Jaume Adam.

Valors en el paisatge

Els **valors naturals i ecològics** de la unitat es troben reconeguts per l'Administració pública, que distingeix tota una colla d'espais amb vàlua ambiental. Dins el catàleg del PEIN s'inclouen els espais Serra del Verd, Serres de Busa-els Bastets-Lord i Serra de Queralt. La Xarxa Natura 2000, per altra banda, reconeix el LIC Prepirineu Central Català, que comprèn les Serres d'Odèn-Port del Comte, Serres d'Ensija i Rasos de Peguera i Serres de Queralt i els Tossals-Aigua d'Ora; val a dir, però, que aquest darrer LIC disposa d'una extensió territorial força important no coincident amb cap espai PEIN. Pel que respecta a espais d'interès geològic cal citar les Discordances progressives de Sant Llorenç de Morunys, que se superposen, en bona mida, a l'espai del PEIN Serres de Busa-els Bastets-Lord. Quant a zones humides, a la banda sud-est de la unitat es troba el pantà de l'Espunyola, una petita zona aigualosa de muntanya.

Figura 18.18 Entrada al PEIN Serra del Verd, Busa-els Bastets-Lord i Serra de Queralt.

El creixement dels boscos i el descens de la pressió cinegètica ha permès la recuperació de fauna que havia quedat molt arraconada o fins i tot desapareguda. La topografia trencada havia fet possible la presència de grans mamífers, que es van anar enretirant a mesura que la colonització agrícola i ramadera es feia més intensa a mitjan segle XIX. Actualment però, sembla contrastada, per exemple, la presència del llop (*Lupus canis*), que s'ha introduït a través de la serra del Cadí i amb origen en la colònia del Massís Central francès i els Apenins italians.

A tota la unitat les diferents alçades diversifiquen la vegetació que es mostra densa i variada, dominant arreu els boscos, i en especial el

bosc i prat de muntanya sobre el relleu abrupte i encinglerat dels cingles de la Serra de Busa i el Lord, de molt **valor estètic**.

Diversos punts panoràmics mostren la bellesa del paisatge en el seu conjunt, els rius encaixats i espadats airosos. L'embassament de la Llosa del Cavall és un element rellevant amb les masses boscoses que s'hi emmirallen enfosquint les tonalitats de les aigües.

Figura 18.19 La plasticitat de les muntanyes que envolten l'embassament de la Llosa del Cavall confereixen un alt valor estètic al conjunt.

Sant Llorenç de Morunys és un dels municipis considerat de muntanya pirinenca i també de nucli singular per la seva fesomia. En canvi, La Coma està situat en una zona on predominen les masies disperses i envoltat d'espais agroforestals.

També cal destacar els contrastos entre, per una banda el bosc caducifoli i perennifoli ubicats a tota la zona de Port del Comte - Vall del Lord i per l'altra el patró entre bosc i prat de muntanya, característic dels espais més muntanyosos on el fred, l'exposició als vents i l'ús ramader pel pasturatge permeten el manteniment d'aquest patró tradicional d'espais. També són rellevants els patrons paisatgístics de les zones engorjades que configuren els cursos fluvials de l'Aigua de Valls i de l'Aigua d'Ora.

Els principals **valors històrics** de la unitat venen donats per la seva situació geogràfica. La unitat de paisatge Port del Comte - Vall de Lord va esdevenir una estratègica capçalera per on baixaven els camins de la Seu d'Urgell a Cardona, fet determinant en el repoblament de Guifré al segle IX. Al segle X és confirmà als habitants de la vall la possessió delimitada per Guifré atorgant un cert règim d'autonomia

en l'elecció d'autoritats, tant civils com eclesiàstiques. Els centres religiosos més importants foren els monestirs de Sant Llorenç de Morunys i el de Sant Pere de Graudescales que al segle XIII va tenir un extens deganat religiós.

L'edifici de l'antic cenobi benedictí de Sant Llorenç dels Morunys, actual església parroquial, és un exemple del romànic-llombard del segle XI amb campanar i claustre del segle XVI. La vila de Sant Llorenç conserva part de les muralles i quatre portals, i als afores es troba la capella de la Pietat, amb un retaule gòtic l'església romànica de la Santa Creu d'Ollers, l'ermita romànica de Sant Serni del Grau i el pont romànic de Vall-llonga. L'església d'origen romànic de Sant Martí de Guixers és d'una sola nau amb un campanar d'espadanya. L'església de Sant Martí de la Corriu és també d'origen romànic amb modificacions posteriors. L'església de Sant Climent de Castelltort, està abandonada i manté algunes restes del seu origen romànic.

El santuari de Santa Maria de Puig-Aguilar, és d'estil romànic i barroc. El conjunt ha sofert un sobrealçament i diversos afegits posteriors. També els edificis del santuari de Lord, han estat reconstruïts diverses vegades al llarg de la història.

Les restes de l'antic castell de la Pedra, són en un turó al peu de la serra de Pratformiu, damunt l'església de Sant Sadurn de la Pedra. Dins el nucli de la Coma, l'església parroquial de Sant Quirze i Santa Julita conserva alguns elements medievals.

L'església de Sant Cristòfol dels Pasquets o «de Goguls» o «Sant Llop», amagada per les parts d'una casa, es troba situada a la falda del Port del Comte, en un punt panoràmic. A la vora l'ermita de Santa Magdalena de les Tragines, també és en un indret amb bones vistes. L'ermita de Sant Lleïr de Casavella en el turó de Sant Lleïr, amb un porxo de tres arcs i campanar d'espadanya, podria tenir origen preromànic. Entre els rius Ribereta i Mosoll, enmig d'abundant vegetació hi ha enrunada l'església romànica de Sant Andreu del Pujol del Racó, a prop d'un gran mas. A la vora es troba la Torre de la Vila amb planta baixa, tres pisos i golfes, del segle XII o XIII que és un exemple de tipus de masia medieval amb elements defensius.

A la part oriental de la unitat, la solitària església romànica Sant Pere de Graudescales, es troba situada a la ribera d'Aigua d'Ora, sota els cingles de la serra de Busa, i és l'únic edifici que resta de l'antic monestir benedictí. Restaurada acuradament actualment l'església destaca per la seva planta de creu llatina i la cúpula dels creuer que exteriorment forma un cimbori.

El poble de Castellar del Riu, a la dreta de la riera de Castellar, és format per l'església parroquial de Sant Vicenç, romànica, i algunes masies. A Llinars l'església de Sant Iscle i Santa Victòria refeta al segle XVIII conserva alguns elements romànics i, fora vila, l'església de Sant

Llorenç dels Porxos, és una ermita romànica instal·lada a l'extrem d'un espadat rocós.

Altres llocs d'interès són el santuari de senzill estil barroc de Mare de Déu de la Mata, la capella romànica de Santa Coloma davant la masia de Can Cabra i la petita església romànica de Sant Salvador de Vilaverd al pla de les Molles. Sobre el Pla de Campllong queden escasses restes del castell de Terca sobre un turó, que domina el mas de Terca, antiga possessió de Guillem de Berguedà.

A l'extrem sud-est de la unitat, el poble de Capolat és centrat per una sèrie de masies i l'església parroquial de Sant Martí refeta al segle XVIII amb un esvelt campanar.

Per sota el coll de Joet, surt el camí, que porta al santuari dels Tossals, enlairat en un petit turó amb magnífica panoràmica. L'edifici actual integrat amb l'hostaleria fou refet al segle XVIII. La imatge de la Mare de Déu dels Tossals, del segle XIV és a l'església de Sant Martí de Capolat.

Figura 18.20 Sant Pere de Montcalb encimbellat sobre la vall del Cardener.

Sant Quintí de Taravil és una petita esglesiola del segle XVII i l'església romànica de Sant Serni de Terrers (o de la Torre) fou modificada al segle XVIII. A la veïna casa de Terrers es conserva la Mare de Déu del mateix nom, una talla de fusta policromada del segle XIII.

Moltes masies a la zona són d'interès per les seves característiques arquitectòniques, com la del Puig, de tres plantes amb galeries d'arcs

o la de Trasserra d'estructura clàssica, ampliada al segle XVIII afegint un cos amb una elegant galeria de porxos.

Tres cursos fluvials configuren el Port del Comte- Vall de Lord i els seus valors productius, el Cardener que neix a la Coma i la Pedra i l'Aigua de Valls i l'Aigua d'Ora i entre tots tres conformen el pantà de la Llosa del Cavall.

En aquesta unitat muntanyosa de poblament disseminat, destaquen les rutes d'interès paisatgístic i valor social, amb punts de grans panoràmiques i indrets singulars.

L'oferta turística es basa en els esports d'hivern encara que també per l'orografia es promou el parapent, rutes de muntanya i activitats naturalístiques amb l'observació de rapinyaires, com àligues, voltors i altres animals com el gall fer.

En una àrea d'esbarjo arranjada, es troben les Fonts del Cardener, especialment atractives en èpoques de desglaç quan l'aigua brolla d'entre les roques per tots costats. Prop de la Pedra, tocant al riu Cardener i recentment remodelada, hi ha la font d'aigües sulfuroses de la Puda, de valor medicinal i curatiu reconegut des de fa temps.

Una ruta interessant a la unitat promocionada pel seu valor paisatgístic, històric i social és la «Ruta del Contraban» que pretén recuperar els camins que se seguien per creuar il·lícitament la frontera fos per comerciar o per raons polítiques. Cal tenir present que el contraban, va esdevenir un autèntic motor generador de riquesa en tant que els habitants de la zona, bons coneixedors del territori amb les diferents rutes i els amagatalls, eren els més ben preparats per burlar els controls policials i canalitzar els beneficis que es generaven.

A tota la unitat, una bona part del territori és ocupada per boscos de pins, roures i alzines, de manera que la fusta és una de les bases de l'economia. També hi ha conreus de cereals, patates, blat de moro i farratges així com bestiar boví, porcí i oví. A la tardor la riquesa boletaire dels boscos és notable doncs abunden rovellons, fredolics, llenegues i altres espècies, incloent l'apreciada tòfona.

Sant Llorenç de Morunys, sovint dit Sant Llorenç dels Piteus en relació amb els reconeguts teixits, concentra valors religiosos i també simbòlics com a lloc emblemàtic dins del Port del Comte- Vall de Lord. Per exemple a l'interior de l'església de Sant Llorenç hi ha el retaule barroc de la Mare de Déu dels Colls, que recorda la importància històrica de la vall en relació amb el control dels principals camins vers la Seu, Berga o Solsona, ja que al segle XIV, per la custòdia dels colls de muntanya es creà a Sant Llorenç la Confraria dels Colls

Un punt especialment emblemàtic és també el santuari de Lord, centre espiritual de la vall, on es troba la talla de la Verge del segle XV. El santuari de lord es troba sobre la Mola de Lord, des on es poden veure

vistes de la serra de Busa i la de Bastets sobre les aigües del pantà de la Llosa del Cavall.

En aquest sentit, un element natural molt important són les zones amb especial simbolisme lligat a l'aigua, que amb un elevat component estètic i un paisatge local molt diferenciat dels espais circumdants i en alguns casos de gran monumentalitat, s'han desenvolupat uns valors simbòlics i identitaris molt significatius, i han estat font d'inspiració de mites i llegendes populars. És el cas del pantà de la Llosa del Cavall amb la Mola de Lord.

Però l'element de més valor simbòlic i identitari a la zona és el Pi de les tres Branques, un exemplar centenari de pi roig actualment mort, que ja al segle XVIII la religiositat popular hi veié un símbol de la

Santíssima Trinitat i el bisbe de Solsona concedí el 1746 indulgències a qui resés davant seu. Amb la Renaixença va esdevenir símbol de les llibertats catalanes i de la unitat dels països catalans, fou cantat per poetes com Verdaguier, celebrant-se al seu voltant tradicionals aplecs i actes. El 1985 va ser catalogat com a arbre monumental, a l'igual que un altre pi proper, dit el pi jove, de grans dimensions.

Figura 18.21 La Mola de Lord, a part de donar nom a la unitat representa un important punt religiós i simbòlic.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

El trànsit rodat arriba principalment per la carretera LV-4241, de Solsona al Coll de Jou, pels cingles de Port del Comte, des on s'albira tota la unitat a llevant. Baixa a través de boscos a Sant Llorenç de Morunys per continuar gaudint del trajecte entre les serres de Guixers i la dels Bastets, creuar la riera d'Aigua d'Ora i seguir cap a Berga. També s'accedeix des de Solsona a Sant Llorenç de Morunys per la carretera C-462, que primer ressegueix el curs del Cardener i després voreja l'embassament de la Llosa del Cavall. Aquesta via presenta vistes formidables del pantà, de les cingleres de Busa i, més amunt, de la impressionant Mola de Lord. Una altra carretera, la LV-4012, du de Sant Llorenç de Morunys per l'església de Santa Creu d'Ollers cap al nord, a la Pedra i la Coma, passant prop de masies disperses entre boscos i també pel parc Fonts del Cardener. Supera el fort desnivell fins al Coll del Port a base de revolts i oferint bones vistes, per després del coll baixar cap a Tuixent.

Els itineraris senyalitzats que passen per la unitat mostren el gran contrast del relleu i les diferents formes de vegetació i poblament. El GR-7 entra a la unitat per l'Hostal del Cap del Pla, passa per sota del Tossal de la Creu del Codó i baixa creuant boscos a Sant Llorenç de Morunys, on es pot visitar l'església i els portals medievals. A continuació puja cap al nord per l'estreta vall del Cardener, passant per la Pedra i la Coma, enmig d'un paisatge abrupte d'aflorament de roques calcàries i boscos de roures i pi roig, i remunta l'engorjada rasa de Coll de Port amb destinació a Tuixent. El GR-1 entra a les Vall de Lord pel Coll de Jou procedent d'Odèn, baixa a Sant Llorenç de Morunys on es creua amb el GR-7 per continuar vers l'est cap a l'església romànica de Sant Lleïr de Casabella, vorejar la serra de Guixers i baixar fins a Llinars. D'allà segueix el curs de la riera l'Aigua d'Ora avall, passant per Sant Pere de Graudescales fins a Sant Lleïr. En aquest punt la ruta es bifurca, a la dreta retorna a Sant Llorenç de Morunys travessant el Pla de Busa, i a l'esquerra pels Plans de Taravil el sender deixa les Vall de Lord per anar al Berguedà per Capolat i Gironella.

La unitat també compta amb senders més petits, però no pas menys interessants. Alguns d'aquests són els següents: del santuari de Lord a Torroella i Sòbol, salvant el desnivell de la rasa de Torroella que la separa de la serra Llarga per un sender entre boscos i altiplà final; dels Prats de Bacies al cim del Pedró dels Quatre Batlles entre prats d'alta muntanya; de Pratformiu per boscos, prats i relleus calcaris fins a la Pedra; del Pont Cabradís a Guixers; de Busa per l'altiplà de la serra i de la Coma per la boscosa Serra del Verd fins al Cap del Verd.

Pels voltants de Sant Llorenç i els seus boscos hi ha diverses rutes com la de les fonts, o la dels torrents de les Salines i de les Valls que s'apropa a les torres de vigilància de la Torreta i Vilassaló. Altres rutes com la de Les Comes i Sollort ofereixen vistes de l'embassament de

la Llosa del Cavall i per la ruta de Pratformiu i els seus terrers erosionats es domina la Vall de Lord, des del mirador de cap de Balç.

Els colls i cims de les carenes que envolten i dels que formen la unitat ofereixen vistes panoràmiques de gran bellesa. El mirador del Tossal de la Creu del Codó (1530 m) (mirador 4, veure mapa 18.2) és el més destacat i té vistes excel·lents sobre tota la unitat, Sant Llorenç de Morunys, el pantà de la Llosa del Cavall, les cingleres de Busa, la Serra del Verd i el Port del Comte. A l'extrem oriental de la Serra de Port del Comte, el Tossal d'Estivella (2338 m) té les vistes esmentades de l'anterior mirador amb l'afegit de gaudir de l'observació del Pirineu des d'una perspectiva més elevada i és accessible amb els remuntadors mecànics de l'estació d'esquí. La Mola de Lord (1189 m) (mirador 3), amb el santuari de la Mare de Déu de Lord, ofereix vistes panoràmiques sobre la serra de Busa, els Bastets, Port del Comte i el

pantà de la Llosa del Cavall, i la visual abasta fins a la serra de Prades. Des del pic del Pedró dels Quatre Batlles (2387 m) (mirador 5), sostre del Solsonès, s'albira una dilatada panoràmica que abasta el Puigmal, les serres litorals, la serra del Verd, la vall de Lord i la plana del Solsonès. El pla de Busa té vistes sobre els espadats del vessant sud. El Cogul (1526 m), cim de la serra de Busa, i el Capolatell (1247 m) presenten vistes properes a les serres del Verd, de Guixers i del Port del Comte.

Figura 18.22 El conjunt del coll de Jou constitueix un excel·lent mirador sobre la unitat del Port del Comte - Valls de Lord.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

-Debilitats:

- La manca de rendibilitat econòmica de moltes forests condueix a l'abandonament de la gestió silvícola la qual ha estat la responsable fins avui de l'actual estructura i dimensió de la massa forestal.

- L'abandonament de les activitats agrícoles i ramaderes. Aquest fet és una conseqüència del declivi demogràfic i econòmic fruit de la no integració dels sectors productius tradicionals amb els emergents. El resultat és un abandonament generalitzat dels paisatges menys productius que ha provocat l'embosquament de les parcel·les no mecanitzables.

- Pastures en declivi, fet que comporta una homogeneïtzació del paisatge per la pèrdua d'espais oberts i l'augment de la superfície ocupada per matollars i bosquines.

- A la rodalia de Sant Llorenç de Morunys, al terme municipal de la Coma i la Pedra i a les proximitats dels vials d'accés de la pista d'esquí de Port del Comte hi ha nombroses urbanitzacions residencials de baixa densitat. Per norma general es tracta de parcel·lacions amb poques edificacions, amb problemes en els vials i de baixa qualitat urbanística.

Figura 18.23 El llogaret de Montcalb, en perill de despoblament tal com ha succeït en altres indrets de la unitat.

-Amenaces:

- La fàbrica de materials de construcció Knauf, localitzada al municipi de Guixers, ben a prop del pantà de Llosa del Cavall genera uns ingressos econòmics molt importants a la zona, però també té una important incidència visual en el conjunt de la unitat. És visible des de la llunyania pel polsim de guix que cobreix la instal·lació i els boscos de la rodalia.

- L'absència de gestió dels espais inclosos en el Pla d'espais d'interès naturals pot comportar el deteriorament d'aquells valors pels quals es va protegir aquell espai, fins i tot el seus valors paisatgístics.

-Fortaleses:

- Aquesta unitat és d'un valor estètic remarcable; bona part d'aquesta vàlua recau en el vigor del relleu, la frondositat de la vegetació i l'existència de l'embassament de Llosa del Cavall, que augmenta el contrast i el cromatisme entre els elements de la unitat.

- La força del relleu de la Vall de Lord propicia que existeixi un bon nombre de miradors sobre la unitat. Sense cap mena de dubte, els dos miradors de més abast i millor profunditat visual es troben al

Figura 18.24 L'especialització en l'oci pot ser una solució per l'economia de la contrada. Pistes d'esquí al Port del Comte.

coll de Jou i a la mola de Lord. Altres punts de gran interès són el coll de Jouet i la mola de Busa, entre d'altres.

- La importància dels paisatges de l'aigua conformats pel riu Cardener, l'Aigua de Vall, l'Aigua d'Ora i l'embassament de la Llosa del Cavall, que són, sens dubte, dels que més valor estètic concentren, sovint generadors de llegendes i mites, sintetitzen excel·lentment l'estètica del paisatge com a interacció entre natura i cultura.

- La gran implicació i identificació de la població amb el seu paisatge, cada vegada més mobilitzada en la preservació dels seus valors, es pot considerar una escola d'aprenentatge per a la sensibilització de la societat del Port del Comte-Les Vall de Lord per la defensa del seu paisatge.

-Oportunitats:

- La unitat acull un gran nombre de miradors amb panoràmiques de gran vàlua. Seria interessant promocionar aquests punts, tot dissenyant itineraris que relliguessin miradors i vies paisatgístiques. De la mateixa manera, també seria interessant dotar de taules d'interpretació tots aquests punts, tal com ja s'ha fet a coll de Jou.

- La unitat és travessada pel camí dels Bons Homes. Aquesta ruta (que, de fet, té reconeixement de GR) pot ser utilitzada com a reclam turístic i com a dinamitzador dels productes culturals que ofereix la unitat.

- L'embassament de Llosa del Cavall represa les aigües del Cardener des de 1997. Aquest espai representa una oportunitat per oferir un major nombre d'activitats de gaudi del paisatge, com ara piragüisme o passejos en barca.

Objectius de qualitat paisatgística i proposta de mesures i accions

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i la proposta de mesures (criteris) i accions que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els definits per a tot l'àmbit territorial de les Comarques Centrals continguts en els capítols 11 i 12 de la present memòria (volum 1). Els poders públics i privats, així com els agents socials i la societat en general, han de vetllar pel compliment d'aquests objectius de qualitat paisatgística. El llistat de mesures (criteris) i accions són una proposta per assolir els OQP.

Objectius de qualitat paisatgística

18.1 Unes parets verticals i zones rocoses (moles) desproveïdes de vegetació, preservades i valoritzades com a elements configuradors del paisatge.

18.2 Uns fons escènics lliures d'elements mal integrats que tallin les visuals i sense elements que en distorsionin el seu perfil.

18.3 Un sistema fluvial organitzat a l'entorn dels rius Cardener, l'Aigua de Valls i l'Aigua d'Ora ben conservat i valoritzat com a identificador del paisatge i reforçat en el seu paper de connector i d'espai d'oci i gaudi social.

18.4 Un paisatge agroforestal dominat per les rouredes a les zones baixes, i les pinedes de pi roig i pi negre a les zones més altes on l'adopció d'un marc estratègic garanteixi la preservació dels seus principals valors.

18.5 Un nucli de Sant Llorenç de Morunys i una població disseminada de muntanya que conservin tot el seu caràcter, el perfil característic i els valors simbòlics i històrics.

18.6 Un paisatge a l'entorn de l'embassament de la Llosa del Cavall que aprofiti la singularitat d'aquest element visual indiscutible, i que doni caràcter a la unitat.

18.7 Un sistema d'itineraris, com el camí dels Bons Homes (GR-7) i miradors com la Mola de Lord, que emfatitzi les panoràmiques més rellevants i permeti descobrir la diversitat i els matisos del paisatge.

CRITERIS I ACCIONS

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la protecció

18.1 Preservar les visuals dels fons escènics característics de la unitat lliures d'elements mal integrats.

18.2 Impulsar mesures de protecció a la Mola de Lord i el seu entorn pel conjunt de valors que concentra.

18.3 Protegir les zones de prats de pastura, per la seva importància en l'antiga transhumància, vestigi d'un passat no tant llunyà.

18.4 Conservar l'escassa superfície dedicada als conreus, normalment localitzada als petits nuclis de població, per tal de mantenir el paisatge en mosaic i la seva diversitat.

18.5 Protegir els marges naturals de l'embassament de la Llosa del Cavall per tal que es mantingui el seu valor paisatgístic.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la gestió

18.6 Mantenir i potenciar la riquesa forestal de la unitat per la seva important extensió superficial i els seus valors productius.

18.7 Mantenir la qualitat de les aigües, abundants en aquesta unitat, des de les fonts del Cardener fins al pantà de la Llosa del Cavall..

18.8 Aplicar un programa de gestió per mantenir els camps en producció i recuperar cultius tradicionals de cereals i farratges.

18.9 Gestionar adequadament la zona boscosa perquè es mantingui la proporció entre els diferents tipus de pins, especialment el pi roig i pi negre.

18.10 Inventariar les fonts per mantenir-les i donar-les a conèixer organitzant rutes al voltant d'aquestes surgències.

18.11 Gestionar la recuperació dels espais d'antigues guixeres en desús i adequar l'entorn de les que actualment es troben en explotació, per tal de minimitzar el seu impacte visual.

18.12 Promocionar el coneixement de nombroses esglésies i santuaris d'alt valor arquitectònic com Sant Pere de Graudescales, el santuari de Lord, l'església de Sant Llorenç de Morunys, així com l'activitat artesanal tradicional de la confecció dels piteus.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a l'ordenació

18.13 Ordenar els entorns de les pistes d'esquí del Port del Comte i garantir unes instal·lacions i urbanitzacions associades ben integrades en el paisatge.

18.14 Mantenir l'escassa xarxa viària en bon estat i adequar-hi àrees d'aturada o de descans per facilitar l'observació de les panoràmiques de la unitat.

18.15 Millorar la connectivitat i la vertebració urbana entre el teixit urbà de l'extensió urbana de Sant Llorenç de Morunys i l'espai obert de l'entorn.

18.16 Regular en el planejament urbanístic la mida, la forma i els colors dels volums de les edificacions en sòl urbà i en l'espai obert, prenent com a referència els models i els tipus de l'arquitectura vernacular dels nuclis rurals, especialment als pobles de la Coma i la Pedra.

18.17 Regular l'aprofitament dels recursos forestals.

18.18 Aplicar en els prats de pastura les mesures descrites en el PAE « Mosaics agroforestals del Berguedà i el Solsonès ».

18.19 Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles a peu o amb vehicle, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents i d'altres a consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries de condicionament, senyalització, manteniment i difusió per tal de facilitar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Es tracta dels miradors del Toscal de la Creu de Godó, la Mola de Lord, el Pedró dels quatre batlles; dels itineraris motoritzats de la carretera C-462, així com els no motoritzats GR-1, GR-7, GR-107 i PR-C-73. Caldria incorporar el conjunt d'itineraris al Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, en futures revisions.

Mapa

Mapa

